

«Comparative Analysis of ANDE 6C Rapid DNA Analysis System and Traditional Methods». Genes 11, no. 5: 582.
<https://doi.org/10.3390/genes11050582>

6. Антошук А. О., Курилін І. Р. Використання інноваційних підходів при викладанні криміналістичних навчальних дисциплін. *Актуальні питання криміналістики: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф.* (Київ, 20 груд. 2019 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. С. 41–45.

Атаманчук Володимир Миколайович,
завідувач кафедри криміналістичного
забезпечення та судових експертиз
навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

Волошин Олексій Гнатович,
старший викладач кафедри
криміналістичного забезпечення та судових
експертиз навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПОШУКУ ТА ВИЯВЛЕННЯ БІОЛОГІЧНИХ СЛІДІВ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Зазвичай питання встановлення походження біологічного матеріалу від конкретної особи виявлялося складним і практично нездійсненим, тому що традиційні методи дослідження слідів біологічного походження можуть встановлювати не тотожність (ідентичність), а лише відносну можливість походження даних слідів від конкретної особи з незначним ступенем ймовірності.

Метою розробки та впровадження в експертну практику нових методик дослідження біологічних слідів людини є підвищення рівня ідентифікаційних можливостей. Значних успіхів в цій галузі досягнуто перш за все завдяки використанню молекулярної генетики. Важко переоцінити важливість цих досліджень. Багато з помітних досягнень, які ми бачимо зараз у криміналістиці та біологічних науках, залежать від знань про структуру об'єктів біологічного походження при проведенні ДНК-аналізу, їх підготовка для дослідження.

До об'єктів біологічного походження, що вилучаються як речові докази з місця події, належать кров, сперма, слина, піт, волосся, піхвові виділення, сеча, кал, органи та тканини людського організму, кістки та їх фрагменти. Джерелом слідів біологічного походження є

тіло людини, її органи. За конкретних умов саме вони, й особливо кров, несуть інформацію про механізми та обставини вчинення злочину. Форма слідів крові відображає характер поранень, вказує на деякі дії суб'єкта злочину, вид застосованої зброї тощо. Огляд місця події при пошуку слідів біологічного походження, наприклад, слідів, схожих на кров, повинен мати цілеспрямований характер залежно від типу злочину. Вивчення форми слідів крові дозволяє змоделювати механізм злочину, що надалі дозволить встановити місце розташування та пози потерпілого й злочинця у момент нанесення ушкоджень, траєкторію пересування пораненого, особливі ознаки злочинця, вид знаряддя злочину тощо.

Біологічні сліди людини доречно шукати на знаряддях злочину, недопалках, посуді, предметах, що належать потерпілому, а також на предметах, втрачених злочинцем під час боротьби (волосся на гребінці тощо). Необхідно брати до уваги, що сліди біологічного походження можуть залишатися на предметах не тільки внаслідок боротьби з потерпілим, але й в момент пошкодження та зламу перешкод (приміщень, де знайшли потерпілого або було вчинено злочин). Також не можна виключати версію про самопоранення злочинця (використання у вбивстві ножа без обмежувача, бритви тощо). Пошук слідів крові у такому випадку слід зосередити на предметах, якими він міг скористатись (наприклад, не маючи можливості вимити закривавлені руки, обтер їх занавісками, рушниками, ганчірками тощо). Важливо оглянути усі ймовірні шляхи проникнення злочинця до приміщення та виходу з нього (вхідні двері, вікна, коридор, а також інші об'єкти, до яких міг доторкатись злочинець). Не можна обмежуватись виявленням слідів тільки одного виду, наприклад, крові, необхідно шукати сліди різноманітних об'єктів, сукупність яких дозволяє відновити повну картину події, що відбулась. Якщо виявлено багато слідів, слід фіксувати та вилучати їх усі, оскільки тільки в сукупності сліди відображено комплекс ознак, що дозволяє отримати повне уявлення про об'єкт, що залишив слід, а в деяких випадках і вирішити питання про механізм слідоутворення. У виявленні слідів необхідно вирішити питання про їх причинний зв'язок із подією злочину. Важливим тут є передбачити заходи, спрямовані на визначення механізму утворення знайдених слідів (у згвалтуванні – кров, сперма, волосся тощо).

Дії щодо виявлення слідів повинні бути дуже обережними, щоб не пошкодити не тільки сліди, але й об'єкти-носії. Учасники огляду повинні пересуватись тільки за вже оглянутою слідчим територією. Важливо забезпечити такий порядок огляду, за якого б учасники не залишали власних слідів на місці події та на ділянках, що не оглядалися. До того ж необхідно дотримуватись правил роботи зі

слідами на місці події: мати гумові рукавички, брати об'єкти за ребра, волосся слід вилучати пінцетом з м'якими браншами та ін.

Межі огляду місцевості залежать від конкретної обстановки. Місце події повинно бути охоплено оглядом з таким розрахунком, щоб можна було зафіксувати та дослідити невелику ділянку території, але в межах, що реально дають можливість виявити сліди та речові докази стосовно справи. Слід зазначити, що ускладнення у виявленні слідів крові викликає той факт, що зазначені сліди під дією сонячних променів, вологи, температури, повітря, різних хімічних та інших речовин можуть змінюватися. В результаті сліди крові, що, як правило мають червоний колір (у випадку свіжих плям), можуть набути коричневого, сірого, сірувато-чорного або зеленого кольору. В ході огляду місця події частина біологічних слідів людини може залишитися непомітною. Це здебільшого залежить від об'єкта, на якому знаходяться сліди (добре помітний слід крові може стати малопомітним, злившись із кольором поверхні предмета, зокрема тканини, на якій він розташований), кількості та давнини їх утворення. Тому в огляді місця події необхідно враховувати низку об'єктивних та суб'єктивних чинників.

До об'єктивних чинників належать реальні характеристики збереженості слідів, можливості їх навмисного знищення (змивання або витирання), що не виключають ймовірності того, що частина слідів може залишатися непоміченою. Важливою особливістю у виявленні слідів біологічного походження людини є детальний огляд місць, де сліди важко помітити або видалити. Фахівець повинен знати, як саме, залежно від способу знищення, виглядають плями крові. Злочинець, знищуючи сліди крові, які потрапили на одяг, тіло та руки, часто залишає сліди крові на оточуючих предметах. Тому в огляді з метою виявлення слідів крові необхідно звертати увагу на всі плями і навіть на ті, що, здавалося б, нічого спільного з кров'ю не мають, вилучати й ті предмети, на яких наявність зазначених слідів лише припускається. Останнє особливо стосується мікрокількостей біологічних слідів людини. Необхідно враховувати і той факт, що значна кількість тяжких злочинів здійснюється особами, а також злочинними угруповуваннями, які мають відповідну підготовку та гарне технічне оснащення. Це дає їм змогу приховувати злочини, вести активну протидію правоохоронним органам у роботі з розкриття та розслідування злочинів.

Якість проведення різних видів слідчого огляду забезпечується зусиллями слідчого, залучених оперативних працівників та спеціалістів. Як свідчить практика, в ролі спеціаліста до роботи слідчо-оперативної групи на місці події найчастіше залучається спеціаліст-криміналіст Національної поліції України або співробітник експертного підрозділу МВС України, які власними спеціальними

знаннями та вміннями доповнюють знання та вміння слідчого. Необхідно наголосити, що в огляді місця події за фактами тяжких злочинів проти особи слідчим доцільно залучати судового експерта, який володіє знаннями у сфері судової медицини для здійснення пошуку ймовірних слідів крові (змитих, витертих або знищених іншим способом) та інших об'єктів біологічного походження.

До суб'єктивних чинників, що визначають перетворення об'єктивно існуючої можливості виявлення доказів у дійсність, належать знання спеціалістом загальних закономірностей виникнення біологічних слідів людини, ситуативних особливостей механізму виникнення біологічних слідів, а також прийомів і засобів щодо виявлення доказів та вміння застосовувати ці прийоми і засоби (особливості застосування полягають у комбінації використання попередніх проб для виявлення біологічних слідів людини і технічних засобів, різних способів освітлення, використання ультрафіолетових та інфрачервоних променів, луп, мікроскопів, розчинів типу «BLUESTAR» тощо).

Водночас, завдання, отримане від слідчого, повинно входити до компетенції спеціаліста. Воно може бути конкретним (наприклад, провести вилучення знайдених слідів біологічного походження) або загальним, що орієнтує лише за напрямом та метою застосування спеціальних знань (таким може бути завдання щодо участі експерта-біолога як спеціаліста в огляді місця події). Загальне завдання в подальшому може конкретизуватись залежно від ситуації. Формулювання завдання не виключає, а навпаки, передбачає ініціативу спеціаліста в наданні допомоги слідчому. Але ініціатива повинна розвиватись в межах загального завдання та під контролем слідчого.

Таким чином, пошук та виявлення слідів біологічного походження людини ґрунтується на загальних принципах пошукової діяльності та наступних передумовах, а саме: наявності відповідного комплексу спеціальних знань спеціаліста, що здійснює зазначену діяльність, та ефективності використання криміналістичної та спеціальної техніки.

Список використаних джерел

1. Участь спеціаліста в огляді місця події. Довідник. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2018. 128 с.
2. Пошук загиблих та зниклих безвісти за ДНК під час війни – роз'яснення МОЗ. Головна – Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/amp/rubric-society/3502427-posuk-zagiblih-ta-zniklih-bezvisti-za-dnk-pid-cas-vijni-rozasnenna-moz.html> (дата звернення: 08.06.2022).
3. За допомогою ДНК ідентифіковано близько трьох тисяч загиблих українців. Головна – Урядовий портал. URL:

<https://www.kmu.gov.ua/news/za-dopomohoiu-dnk-identyfikovano-blyzko-trokh-tysiach-zahyiblykh-ukraintsiv-maksym-tsutskiridze> (дата звернення: 06.03.2023).

4. Пошук загиблих та зниклих за ДНК: як відбувається судмедекспертиза? URL: <https://moz.gov.ua/article/health/poshuk-zagiblih-ta-zniklih-za-dnk-jak-vidbuvaetsja-sudmedekspertiza> (дата звернення: 08.06.2022).

5. Нарожна О. В., Храпицька М. О. Значення молекулярно-генетичної експертизи для криміналістичної ідентифікації особи. Правовий вимір конституційної та кримінальної юрисдикції в Україні та світі: 3-і юр. читання : матер. ювілейної всеукр. дистанційн. наук. конф. Одеса: Фенікс. 2020. С. 245-248.

6. Герашенко Р. «Україна використовує нову ДНК-технологію для ідентифікації загиблих на фронті». Головна – UWN. URL: <https://uworld.news/news/ukraina-vykorystovuie-novu-dnk-tekhnologiiu-dlia-1001470.html> (дата звернення: 03.03.2023).

7. Понад 2000 неідентифікованих загиблих налічується в Україні. Головна – АрміяInform. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/11/10/ponad-2000-neidentifikovanyh-zagybylyh-nalichuyetsya-v-ukrayini/> (дата звернення: 10.11.2023).

8. Саковський А.А., Атаманчук В.М., Волошин О.Г. Особливості встановлення загиблих осіб в умовах воєнного стану. Актуальні питання криміналістики та судової експертизи: матер. міжвід. наук.-практ. конф. Київ: Нац. акад. внутр. справ. 2022. С. 25-30.

9. Прізова В. У кожному обласному центрі є хоча б мобільна лабораторія: як проводять ДНК-експертизи під час війни. Головна – Суспільне Новини. URL: <https://suspilne.media/421146-u-kozhnomu-oblasnomu-centri-e-hoca-b-mobilna-laboratoria-ak-provodat-dnk-ekspertizi-pid-cas-vijni/> (дата звернення: 22.03.2023).

10. Гринько О. На місці найбільшого масового поховання в Лимані виявили 146 тіл. Офіційний сайт новин – Zahid.net. URL: https://zaxid.net/na_mistsi_naybilshogo_masovogo_pohovannya_v_limani_viyavili_146_til_n1551508/amp (дата звернення: 20.10.2022).

11. Іванців А. Пекло невідомості. Як в Україні шукають безвісти зниклих військових. Офіційний сайт новин – Суспільне Новини. URL: <https://suspilne.media/amp/260457-peklo-nevidomosti-ak-v-ukraini-sukaut-bezvisti-zniklih-vijskovih/> (дата звернення: 20.10.2022).

12. Давидюк П.П., Пелешок І.І., Якимчук М.Ю. Сучасний стан розвитку молекулярно-генетичної експертизи. *Науковий вісник Ужгородського університету*: серія: Право, Т. 2, Вип. 75. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика». 2023. С. 171-176.